

УДК 378.4(439)

**ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ
ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРШОГО УНІВЕРСИТЕТУ
УГОРЩИНИ В МІСТІ ПЕЧ**

Кобаль В. І.

**HISTORICAL AND SOCIO-POLITICAL FACTORS OF THE
FORMATION AND FUNCTIONING OF THE FIRST
HUNGARIAN UNIVERSITY IN PÉCS**

Kobal Vasyl

Стаття присвячена дослідженню історичних та соціально-політичних чинників відкриття та розвитку першого університету Угорщини в місті Печ.

XIV – сер. XV сторіччя – період розквіту середньовічної Угорщини, і відкриття закладів вищої освіти – свідчення турботи влади і церкви про забезпечення належних умов для здобуття освіти. Подальша історія їх існування – це боротьба за студентство, викладачів у важких умовах турецької агресії, внутрішніх воєн, розчленування території, що негативно вплинуло на розвиток вищої освіти в Угорщині.

Ключові слова: *середньовічний університет, м. Печ, факультети, Грамота, влада, духовенство, Карпатський басейн, Османська імперія, архівні джерела.*

The article is devoted to the research of historical, political and social factors of the opening and development of the first Hungarian university in Pécs, starting from 1367.

The results of the study are obtained by using theoretical methods of scientific research: analysis, synthesis, generalization of the results of study historical, scientific and pedagogical literature in order to identify factors for the establishment and function of the first Hungarian university in Pécs.

The first University of Hungary, which was founded in 1367 in Pécs, reflected the aspirations of the then leaders of Hungary and the clergy to ensure the proper level of education of citizens during the heyday of the medieval state in the Carpathian Basin. The opening of the university not in the capital was due to the bishop of Pécs Vilmosh, which had the support of Pope Urban V. and King Louis the Great, and did a lot to invite the best teachers to teach from the very beginning of the university, using significant financial resources, so that the local youth did not leave far abroad for obtaining a proper higher education. But the absence of the fourth theological faculty, the opening of a university with four faculties in Ubud, the frequent political and socio-economic changes in Hungary in the following years led to the closure, then to its reopening, but only with one or two faculties. All this negatively affected the attraction of students and highly qualified teachers to the university and reducing its authority in the region until 1912.

Keywords: *medieval university, Pécs, faculties, Diploma, government, clergy, the Carpathian Basin, the Ottoman Empire, archival sources.*

Університети, університетська освіта з найдавніших часів відіграють провідну роль у забезпеченні інтелектуального потенціалу суспільства, підготовці висококваліфікованих фахівців для різних сфер виробництва, життєдіяльності, науки тощо.

Університет як організація з'являється в Європі в XII столітті. Він швидко перетворився на центр безперервної інтелектуальної літературної діяльності, в майстерню вченості і наукового прогресу. Демократичний за своїм устроєм, він приймав представників всіх прошарків суспільства, постачав їм нові ідеї і готував до ролі ведучих мислителів свого часу.

Університети були продуктом середньовічної вченості, якому неможливо знайти жодних адекватних аналогій в древньому світі. Вони виростили на ґрунті катедральних і монастирських шкіл, але органічного послідовного зв'язку між університетами і попередніми школами не існувало. Вони склались незалежно, з'явилися у відповідь на потребу суспільства, сформувались завдяки змінам в умовах життя і пробудженню думки в Європі.

Сьогоднішні процеси реформування системи вищої освіти України напряму залежать від вивчення та використання традицій, досвіду університетської освіти, накопиченої впродовж її історичного розвитку. Євроінтеграційні процеси у сфері науки та освіти ХХІ сторіччя, сусідство України та подібна історія розвитку з країнами Східної Європи, актуалізували проблему вивчення історії розвитку вищої освіти Польщі, Чехії, Словаччини, Румунії, Угорщини.

Аналіз наукових праць засвідчує, що про проблеми вищої освіти активно дискутують і вітчизняні, і зарубіжні науковці. Зокрема, їй присвятили роботи такі вчені: А. Алексюк, Ю. Алексєєв, М. Аллен, Е. Аннерс, М. Арчер, Р. Барнетт, У. Бек, Г. Берман, Д. Белл, Є. Белозерцева, С. Вітвицька, Д. Вишневський, Б. Вульфсон, О. Галілейська, О. Глузман, С. Головка, Н. Дем'яненко, В., Жуков, Ф. Кайзер, Н. Карлов, І. Кобиляцький, М. Кошуба, А. Кузмінський, Л. Нечепоренко, Л. Рувінський, Г. Уолфорд, В. Шпак та ін. Дослідники розкривають основні проблеми сучасної вищої освіти, а також аналізують процес її становлення. Водночас сучасна історико-педагогічна наука не має єдності в поглядах науковців щодо визначення витоків і джерел формування європейської вищої освіти.

Окремі аспекти організації освіти розвинених країн ставали предметом історико-педагогічних, компаративних і соціологічних досліджень, проведених в Україні та СНД наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., у контексті яких розглядалися проблеми становлення й розвитку середньої, вищої, професійної, університетської, педагогічної, післядипломної та дистанційної освіти (Н. Абашкіна, В. Базуріна, Т. Вакуленко, В. Грачова, І. Гушлевська, Т. Кошманова, О. Кузнецова, В. Луговий, А. Максименко та ін.).

Проблемі використання традицій університетської освіти, накопичених впродовж її історичного розвитку присвятили свої праці вчені: О. Глузман [1], О. Джуринський [2], К. Лавриненко-Омецинська [3], О. Мещанінов [4], М. Самардак [5], О. Галілейська [6], Н. Терентьєва [7].

Аналіз літературних джерел з історії дослідження становлення та розвитку вищої (університетської) освіти країн Східної Європи показав, що проблема дослідження університетської освіти Угорщини не знайшла належного відображення у вітчизняних наукових дослідженнях. Серед науковців Угорщини, що присвятили свої дослідження історії університету в м. Печ, слід відзначити дослідження Szögi L. [8], Font M. [9].

Ускладнення процесу дослідження історії вищої освіти в Угорщині пов'язане з тим, що територія Угорщини в різні історичні періоди охоплювала весь Карпатський басейн, який сьогодні частково або повністю знаходиться на території восьми європейських країн. Разом з тим, турецька окупація і внутрішні визвольні війни в Угорщині призвели до того, що значна частина архівних джерел із середньовічної історії Угорщини знищені. Тому джерела, які можуть дати хоч якусь інформацію про чотири спроби заснувати університети в середньовічній Угорщині майже повністю знищені крім окремих документів, що залишилися в архівах Ватикану [8].

Мета статті – визначити історичні та соціально-політичні чинники відкриття та подальшого функціонування першого угорського університету в місті Печ.

У процесі формування вищої освіти, як соціального інституту суспільства, університет пройшов дві стадії: доінституційну та інституційну. Стадії інституалізації визначаються на основі аналізу таких основних компонентів: соціально значущі функції; суб'єкти, що об'єднані на основі наявних організаційних засад; соціальні цінності, норми поведінки людей у межах соціального інституту. Тобто, завершення процесу інституалізації відбувається лише при наявності всіх вище перерахованих компонентів [10, с. 123].

Тому в історії педагогіки виділяють дві базові соціально-історичні моделі університету: середньовічний університет (доінституційний етап) та класичний університет (інституційний етап).

Яскравим прикладом середньовічного університету є перший університет в Угорщині, що був створений у 1367 році у місті Печ (Pécs) королем Людовіком Великим (Nagy Lajos király) на основі грамоти, виданої папою В. Урбаном (V. Orbán pápa), подібно до того, як був заснований університет у Відні (1365 р.). У 1389 р. був заснований також університет в м. Обуда.

У грамоті зазначаються «Створені університети з допустимими факультетами», де передбачено, що університет у місті Печ не може мати богословського факультету, а лише філософський, юридичний та медичний. Цей факт не є дивним для XIV ст., оскільки для отримання права на відкриття теологічного факультету необхідно було впродовж певного часу продемонструвати належний рівень ефективності та якості підготовки в університеті. Оскільки Печ не був столицею чи містом в якому значний проміжок часу проживав правитель Угорщини, тому викладачів необхідно було запрошувати з інших університетів і забезпечувати їм кращі умови викладання та фінансові вигоди, що не було легким завданням і в той час. Ці завдання були покладені на єпископа м. Печ – Вільмоша (Vilmos), якого папа призначив канцлером університету. Саме він, відразу після заснування, запросив до університету відомого юриста, адвоката Гальвано з Болоньї (Galvano di Bologna), запропонувавши йому значні фінансові переваги, ніж у Болоньї (щорічно виплачувалося 600 золотих форинтів, 70 угорських форинтів щомісячно та було виділено помешкання для проживання). Саме з приходом Гальвано розпочалася активна розбудова юридичного факультету. Але після смерті єпископа Вільмоша (1374 р.) Гальвано повертається до Болоньї, пропрацювавши в Печі біля семи років [9]. Інших викладачів запрошували напевно також таким чином, але конкретних даних цього періоду не збереглося.

З 1371 року було видано грамоту, згідно з якою Папа дозволив єпископу три рази в рік використовувати свій церковний прибуток для запрошення до університету викладачів [9].

Утворення та функціонування першого угорського університету тісно пов'язане з історичними, суспільно-політичними подіями XIV- сер. XV ст. – періоду розквіту середньовічної держави угорців.

У 1301 році династія Арпадів по чоловічій лінії припинила існування. Між членами королівської родини почалася боротьба за угорський трон. Переможцем вийшла французька династія Анжу. Під час правління двох королів з цієї династії – Карла I (1307-1342) і Лайоша (Людовика) Великого (1342-1382) – Угорщина знову переживає епоху розквіту. Успішна податкова політика, фінансова реформа й ефективна експлуатація багатих місцевих шахт допомогли Карлу I зміцнити владу.

1335 року він запрошує короля Чехії і Польщі на так звану «вишеградську зустріч», де виступає з ініціативою політичного та торговельного співробітництва. Так було створено перший у Центральній Європі союз держав.

Лайош Великий залишив по собі пам'ять, головним чином, завдяки завойовницькій політиці – це свідчило про значне посилення країни. У результаті війн під скіпетром «короля-лицаря» південні кордони Угорщини досягли Дунайської Болгарії, нові румунські князівства (Молдавія і Валахія) принесли присягу угорському королю, а Венеція поступилася Далмацією. Угорська держава знову стала найвпливовішою у Центральній Європі. Цей статус утримувала аж до 1490 року, коли помер король Матяш Корвин. Бурхливий розвиток культури, заснування в 1362 році першого в країні університету (у місті Печ) – доказ процвітання Угорщини в епоху анжуйських королів. У цей час Західна Європа переживала глибоку кризу.

Після смерті короля Лайоша Великого настали довгі роки анархії, перш ніж у країні установилася міцна влада: за підтримки однієї з баронських ліг, на престол вступив зять

короля Лайоша Великого Жигмонд (Сигізмунд) Люксембурзький (1387-1437). Йому довелося заплатити за це значною частиною королівських володінь.

На відновлення ж колишнього авторитету централізованої влади знадобилися десятиліття завзятої роботи. Консолідації влади сприяв насамперед міжнародний авторитет короля. 1410 року він був обраний імператором Священної Римської імперії. Імператор Сигізмунд Люксембурзький, який багато зробив в інтересах відновлення єдності імперії і досягнення в ній миру, спасував перед Османською імперією. Турецька агресія визначила історію Угорщини на три сторіччя вперед.

Переправившись через Мармурове море, турки-османи ступили на європейську землю 1354 року. Підкоривши за кілька десятиліть Сербію, Боснію, Албанію, румунські князівства, вони нестримно просувалися вглиб Європи.

Хрестоносці, що протистояли туркам, під командуванням короля Жигмонда, зазнали поразки в битві під Нікополем 1396 року. Турки стояли на кордоні Угорщини. Врятував країну від турецького ярма цього разу легендарний угорський полководець Янош Гуняді.

Подальша історія, пов'язана з періодом 1490-1686 рр. – це період занепаду, турецького панування та розпад країни на три частини. Зрозуміло, що такі події не були сприятливими для розвитку вищої освіти, університетів.

Університет у Печі існував впродовж декількох десятиліть, а у XV ст. був розділений на дві школи: юридичну і богословську. У період панування Османської імперії університет повністю припинив своє існування. Відновив свою роботу у 1785 році за Йосифа II, який переніс Королівську академію з м. Дьєр у Печ. Але за наказом Франциска I, у 1802 році, Королівську академію знову було повернено в м. Дьєр. У результаті цього, у Печі вища освіта припинила існування до 1833 року, коли єпископ міста спільно з міським сенатом заснував Академію, яка включала юридичний та філософський факультети.

Сучасний університет міста Печ був заснований в 1912 році і спочатку знаходився в місті Пожонь (нині Братислава, Словаччина). Оскільки після Першої світової війни Пожонь теж був відрізаний від Угорщини, в 1921 році університет переїхав в місто Печ, де він залишається і до сьогодні.

У 1951 році медичний факультет був відділений від університету і до 2000 року був окремим закладом. Університет був перейменований на Janus Pannonius університету в 1982 р. Сучасний Університет Печі був створений 1 січня 2000 року, шляхом злиття Janus Pannonius університету, медичного університету Печ і коледжу – Шьюєс Гюла – педагогічний коледж в місті Сексард (Szekszárd).

Отже, перший університет Угорщини, який був заснований у 1367 році в м. Печ, відображав прагнення тогочасних керівників Угорщини та духовенства забезпечити належний рівень освіти громадян у період розквіту середньовічної держави у Карпатському басейні. Відкриття університету не в столиці відбулося завдяки єпископу м. Печ Вільмошу, який мав підтримку з боку Папи В. Урбана та короля Людовіка Великого і робив багато для запрошення кращих викладачів до викладання з самого початку створення університету, використовуючи значні фінансові засоби, щоб місцева молодь не виїжджала далеко за кордон для отримання належної вищої освіти. Але відсутність четвертого богословського факультету, відкриття університету з чотирма факультетами в Обуді, часті політичні та соціально-економічні зміни в подальші роки в Угорщині призводили то до закриття, то до відкриття його знову, але вже лише з одним-двома факультетами. Це все впливало негативно на залучення студентів та висококваліфікованих викладачів до університету і зменшення його авторитету в регіоні аж до 1912 року.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей освітнього процесу в університетах Угорщини у різні періоди, внеску викладачів з інших європейських університетів у забезпечення належної якості підготовки фахівців з вищою освітою, що є особливо актуальним для вищої освіти України.

Список використаних джерел

1. Глузман О.В. Історичні передумови становлення університетської педагогічної освіти у світовому і національному контексті / О.В.Глузман // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Педагогіка. – 2011. – Випуск 141. Том 153. – С.12-15.
2. Джури́нский А.Н. История педаго́гии : учеб. пособие для студ. педвузов / А.Н. Джури́нский. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 432 с.
3. Лавриненко-Омецинська К.Д. «Університет» - це повинно звучати гордо / К.Д. Лавриненко-Омецинська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dt.ua/CULTURE/universitet_tse_povynno_zvuchati_gordo.html
4. Мещанинова О.П. Основні ознаки та проблеми розвитку університетської освіти / О.П. Мещанинов // Наукові праці. Науково-методичний журнал. – 2006. – Том 46. – С. 7-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://chdu.edu.ua>
5. Самардак М. М. Університети як фактор інститування західноєвропейської науки / М. М. Самардак, М.М. Кобилинська // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2003. – Вип. 11. – С. 3-7.
6. Галілейська О.В. Виникнення англійських університетів: передумови та причини / О. В. Галілейська // Наукові записки НаУКМА. Том 20 : Спец. випуск у 2 ч. Ч. 1. – К, 2002. – С. 208-212.
7. Терентьева Н. Історичні передумови виникнення університетської освіти (світовий аспект) / Н. Терентьева [Електронний ресурс].– Режим доступу:http://npu.edu.ua/e-book/book/html/D/ispu_kiovst_Demyanenko/320.html
8. Szögi László. A magyarországi egyetemtörténet-írás eredményei és feladatai / László Szögi // Per Aspera Ad Astra. – 2017. - Volume 4. - pp. 166-184 (doi:10.15170/PAAA.2017.04.01-02.09).
9. Font Márta. A középkori pécsi egyetem / Márta Font [Електронний ресурс]. – Available at: <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/358/a-kozepkori-pecsi-egyetem>
10. Калюжина Е.В. Социально-исторические модели высшего образования / Е.В. Калюжина // Вестник Волгоградского государственного университета. – 2011. – №1(13) – С. 123-127.

References

1. Gluzman O.V. (2011), Istorychni peredumovy stanovlennia universytetskoï pedahohichnoi osvity u svitovomu i natsionalnomu konteksti [Historical prerequisites for the formation of university pedagogical education in the world and national context], *The scientific works of the Petro Mohyla Black Sea State University. Pedagogy*, Vol. 141; T. 153, pp.12-15.
2. Dzhurinsky A.N. (2000), Ystoryia pedahohyky : ucheb. posobye dlia stud. pedvuzov [History of pedagogy : textbook for students of teacher training Universities], M.: Humanite. ed. center VLADOS, 432 s.
3. Lavrinenko-Ometsinska K. D. «Universytet» - tse povynno zvuchaty hordo [«University» - it should sound proud], Available at: https://dt.ua/CULTURE/universitet_tse_povynno_zvuchati_gordo.html [Accessed 9 April 2018].
4. Meshchaninova O.P. (2006), Osnovni oznaky ta problemy rozvytku universytetskoï osvity [Main features and problems of university education development], *Scientific works. Scientific and methodological journal*, T. 46, pp. 7-12, Available at: <https://chdu.edu.ua> [Accessed 9 April 2018].
5. Samardak M.M., Kobylynska M.M. (2003), Universytety yak faktor instytuiuvannia zakhidnoievropeiskoi nauky [Universities as a factor in the institution of Western European science], *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*, Vol. 11, pp. 3-7.

6. Galileiska O.V.. (2002), Vynyknennia anhliiskykh universytetiv: peredumovy ta prychny [The emergence of English universities: preconditions and causes], *Scientific notes of NaUKMA*, Т. 20 : Special Issue at 2 ch, Ch. 1, К, pp. 208-212.
7. Terentyeva N. Istorychni peredumovy vynyknennia universytetskoï osvity (svitovyi aspekt) [Historical prerequisites of the emergence of university education (world dimension)], Available at: http://npu.edu.ua/e-book/book/html/D/ispu_kiovst_Demyanenko/320.html [Accessed 9 April 2018].
8. Szögi László. (2017), A magyarországi egyetemtörténet-írás eredményei és, *Per Aspera Ad Astra*, Vol.4, pp. 166-184 (doi:10.15170/PAAA.2017.04.01-02.09).
9. Font Márta. A középkori pécsi egyetem, Available at: <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/358/a-kozepkori-pecsi-egyetem> [Accessed 9 April 2018].
10. Kalyuzhina E.V. (2011), Sotsyalno-ystorycheskye modely vyssheho obrazovaniya [Socio-historical models of higher education] *Journal of Volgograd State University*, no. 1(13), pp.123-127.

УДК 37.06:316.77=111

THE DEVELOPMENT OF DIALOGUE CULTURE IN THE CONTEXT OF A PERSON ORIENTED PEDAGOGICAL PROCESS

Konchovych Kateryna

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Кончович К.Т.

Investigation of the role of dialogue in finding moral norms and the value meaning of learning has theoretical significance for the development of philosophical ideas about the dynamics of ethical priorities of personality and society. At the same time, taking into account the importance of moral values in the process of education and upbringing, it is worth noting the importance of using the dialogue in pedagogical practice as a generator of ethical guidelines for improving the spiritual and moral education of the younger generation and optimizing the modern educational policy in general. The features of the dialogue lead to the definition of it as a technique of deep and adequate understanding of the individual, assistance in solving psychological problems, stimulating desired changes. Dialogue technologies are aimed at creating conditions for the individual to learn cultural experience, moral standards, social norms of the past and the present, the formation and development of the social qualities of the individual, which will promote professional development, self-identification and self-realization of the individual.

Keywords: *dialogue, dialogue technology, components of pedagogical dialogue technology, tolerance, moral values.*

Сьогодні Європа перебуває в пошуках нових цінностей, що пов'язані із взаєморозумінням, співробітництвом, згодою, прагненням створити полікультурну, полілінгвістичну й поліетнічну Європу. У реалізації зазначених цінностей певне місце відведено новій генерації вчителів-європейців.

Дослідження ролі діалогу в пошуку моральних орієнтирів і ціннісного сенсу навчання має теоретичне значення для розвитку філософських уявлень про динаміку етичних пріоритетів особистості і суспільства. У той же час, з огляду на значимість моральних цінностей в процесі освіти і виховання, слід зазначити і важливість використання діалогу в